

СТАНОВИЩЕ

по конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“

в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“.

съгласно обявата в „Държавен вестник“ № 29 от 12.04.2022 г.

с кандидат: Руска Събева Станчева, доктор, доцент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

Автор на становището: Надежда Спасова Костова, доктор, доцент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

1. Обща характеристика на представените материали

Доц. д-р Руска Събева Станчева е единственият кандидат в конкурса за избор на професор за нуждите на Секцията за съвременен български език в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. Материалите, представени за участие в конкурса, напълно съответстват на изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“.

За участие в конкурса доц. Руска Станчева представя 41 научни публикации: 2 самостоятелни монографии, 9 студии (от които 2 студии са в реферирани и индексирани издания; 5 студии са в съавторство) и 30 статии (от които 4 статии са в реферирани и индексирани издания; 9 статии са в съавторство). Кандидатката посочва 59 цитирания на свои трудове, от които 23 цитирания в монографии и колективни томове и 36 цитирания и рецензии в нереферирани списания. В периода 2007 – 2021 г. доц. Станчева участва с доклади в 22 национални и международни конференции и научни форуми у нас и в чужбина, където докладва своите научни изследвания и резултатите от научноизследователските проекти.

2. Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата

Доц. Руска Станчева има голям дял в дейността на Секцията за съвременен български език, както и в работа на Службата за езикови справки. Тя е ръководител на 4 проекта, включени в научноизследователския план на ИБЕ. Двамата проекта „Нормативна граматика. Етап 1“ (2016 – 2020) и „Нормативна граматика. Етап 2“ (2021 – 2023) са насочени към формално описание на граматичната система на съвременния български език. С работата по тези проекти са свързани 11 публикации на доц. Станчева, представени за участие в конкурса.

Проектът „Изследване на обществените нагласи и ценностните ориентации към българския книжовен език като фактор за кодификацията на нормите му“ (2017 – 2019) е финансиран по договор № ДН 10/5 от 15.12.2016 г. с Фонд „Научни изследвания“ при МОН. Това е първото в България широкомащабно проучване на нагласите на българите към езика и към езиковите норми. Като ръководител на проекта доц. Станчева представя

теоретичната му рамка в публикация в сп. „Български език“ [10]. Резултатите от този проект са обобщени в колективната монография „Езиковите нагласи на днешните българи. Езикови нагласи, езиково поведение и кодификацията на книжовните норми днес“, избрана от Съвета за издателска дейност на БАН за монография с национално значение. Проектът е пряко насочен към кодификацията на книжовните норми – основна задача на Института за български език.

Проектът „БЕРОН: Български езикови ресурси онлайн“ (2022 – 2023) е най-новата инициатива на Институтът за български език, насочена към създаването на национална онлайн платформа за езикови ресурси с четири основни модула: правопис, правоговор, граматика и езиково консултиране. Проектът се финансира от МОН. Доц. Станчева е поела отговорността да ръководи този важен за обществото проект.

Доц. Станчева е научен ръководител на докторантката Жанета Златева, която успешно защити дисертацията си през 2020 г., както и на още две докторантки – Лора Микова и Малина Стойчева.

3. Аналитична преценка на основните научни и/или научно-приложни приноси на кандидата

Научни интереси на доц. Руска Станчева са основно в три области: българско граматично наследство, кодификация на книжовните норми и българска граматика. С първата област е свързана монография [1], представена като хабилитационен труд, както и студия [11] и четири статии [22, 32, 35, 37].

В монографията „Кодификаторската практика на първите български научни граматики“ [1] доц. Станчева изследва шестте граматики, публикувани в периода 1936 – 1944 г. Разделя ги в две групи според прилагания в тях теоретичен подход към езика: в граматиките на Калканджиев, Младенов и Попвасилев и Попов се следва младограматическия подход, докато граматиките на Костов, Балан и Андрейчин са синхронни и следват функционалния подход. Във втората група граматики доц. Станчева установява ясно изразен стремеж към описание на функционалните разлики между запазилите се в книжовния език синонимни (вариантни) граматични средства. Приносно за българското езикознание е заключението, че обогатяването на книжовния език от териториалните диалекти присъства единствено като заявена позиция в граматиките, но не и като практика. Приносен характер има виждането на доц. Станчева за кодификацията като непрекъснат и продължаващ процес.

Научен принос на доц. Станчева е доказването на новаторския характер на „Нова българска граматика“ на Ал. Балан. Анализът на фактите показва, че именно Балан е първият български езиковед, възприел у нас синхронния подход към езика и изтъкнал функционалното превъзходство на книжовния език пред диалектите [1, 32, 37]. На дебата между Балан и Андрейчин е посветена статия [37].

Приноси са изводите за висока степен на установеност и стабилност на книжовната норма при категориите вид и време [11, 35] и за граматична вариантност (синонимия) при имената [1].

На кодификацията на книжовните норми днес са посветени 18 работи от представените за участие в конкурса. Монографията „Кодификацията в контекста на езиковите нагласи“ [2] представя задълбочен анализ на резултатите от първото в България представително социологическо изследване на обществените нагласи относно функциите на книжовния език, задължителността на писмените книжовни норми, състоянието на кодификацията и стабилността на писмените норми. Анализът на емпиричните данни от анкетата е награвен от позициите на теорията за книжовните езици. Достига се до важни изводи, някои от тях са изтъкнати и в други публикации на доц. Станчева: налице висока консистентност между *инструменталната* и *символната* функция на книжовния език [2, 6, 10], нагласата *езикова лоялност* се обвързва най-вече с *разграничаващата*, а не толкова с *обединяващата* функция книжовния език [2, 6], езиковите нагласи *осъзнаване на нормата* и *гордост* са в основата на представата за *висока степен на задължителност на книжовните норми* [2, 6, 10], днешната кодификация е балансирана и подкрепя *унифициращата* функция на книжовния език [2]. Българите определят книжовния език като умерено консервативен [2, 19] и като умерено податлив на чужди влияния [25]. Промени в сегашните книжовни норми биха се възприели определено негативно [24]. С голяма научно-приложна значимост са изводите относно достъпността на днешната кодификация [2]: 1) необходимо е преразглеждане на метаезика на книжовните правила, 2) наложително е създаването на официален онлайн ресурс, представящ всички книжовни норми.

Мненията на българите за задължителността на книжовните норми в е-комуникацията се изследва за пръв път у нас в студия [5] и статия [21], като се установява разграничаване на официално от неофициално писмено общуване в интернет и висока степен на нагласата *езикова лоялност*. Ролята на училището като фактор за формиране на езиковите нагласи е коментирана в статии [12, 13]. Прави се изводът, че глобализацията оказва съществено влияние върху езиковите нагласи, а не типът населено място [3]. Установява се ниска самооценка за владенето на нормата за деепричастието [7], висока самооценка за познаването на нормата за кого-формите, но ниска степен на прилагането ѝ [8], докато при нормата за писане на пълен и кратък член няма разминаване между заявено мнение и езиково поведение [9].

На българската граматика са посветени 14 публикации, представени за конкурса. Научните приноси на доц. Станчева са свързани с теоретично изясняване на формалното описание на граматичните средства с оглед на разработването на нормативна граматика [15, 23, 27, 28], извеждане на функциите на дублетността като инструмент на кодификацията [28], определяне на степени на акомодация при описанието на различни прости синтактични групи [16, 17, 18, 26]. Доц. Станчева предлага типология на граматичните норми с отклонения в усната книжовна практика [27] и нова формална класификация на глаголите [14].

4. Критични бележки и препоръки по представените трудове

Препоръката ми е относно платформата с дигитални езикови ресурси, която вероятно може да се разширява и надгражда в бъдеще.

5. Мотивирано и ясно формулирано заключение

Документите и материалите, представени от Руска Събева Станчева, напълно отговарят на изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“ на ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в БАН и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. Доц. Станчева има значими научни и научно-приложни приноси в областта на граматиката и кодификацията на съвременния български език. Затова с пълна убеденост гласувам Руска Събева Станчева да бъде избрана на академичната длъжност „професор“ в Секцията за съвременен български език на Института за български език при БАН.

10.08.2022 г.

Изготвил становището:

Доц. д-р Надежда Костова